

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Speculum Quaestionum moralium, in universam Aristotelis philosophi summi Ethicen

Case, John

Francofurtum, 1597

VD16 C 1242

Cap. X. - An rectè definiatur Temperantia? [...]

[urn:nbn:de:bsz:31-109038](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-109038)

fidie, in quibus intenditur turpitudine, & hæ sunt male: sunt quoque insidie, in quibus intenditur vita & patriæ conseruatio, & hæ sunt bona quæ rectè stratagemata appellantur. Insidie enim tum proprie dicuntur cum iniuste stratagemata verò tum solum cum iuste contra immanitatem hostis fiant?

Distinctio inter insidias & stratagemata.

CAP. X.

An rectè definiatur Temperantia?

An solum in voluptatibus gustus & tactus versetur?

An eius species rectè assignentur?

VT in defensione ciuitatis satis non est hostem à muro pellere, si intra mœnia & recta proditores maneat: ita in institutione hominis satis non est vim fortitudinis scire, qua hostem externum vincere, si vim temperantiæ ignoras, qua hostem internum superare queas. Rectè ergo philosophus proximè post fortitudinem, nos temperantiam docet, vt sicut illa urbem ab hostibus: ita hæc mentem à malis affectibus tueamur. Est enim temperantia virtus, qua nihil vel ad affectus reprimendos potētius, vel ad mores hominū cōfirmandos aptius vel ad diuinū numen placandū efficacius fingi, aut dici

Temperantia hostes internos & domesticos superat.

Ratio ordinis.

Cōclusiones
Aristorelis de
temperantia.

Intemperātia
in primis fu-
gienda.
Expositio
primæ qua-
stionis.

dici potest. Voluptatis enim nervos cō-
scindit flāmas furentis appetitus suppri-
mit, totam hanc vitam castam & hone-
stam reddit. Hinc quædam conclusiones
apud Aristotelem in hoc capite tradun-
tur: Quarum prima est, quòd temperan-
tia sit mediocritas inter voluptatem &
stuporem naturæ: secūda, quòd versetur
non circa animi sed circa corporis volu-
ptates: tertia, quòd non in omnibus cor-
poris voluptatibus ponatur, sed solūm in
illis, quæ gustū & tactum mouent: quar-
ta, quòd maximè in delicijs tactus mode-
rādis occupetur: postrema, quòd his po-
sitis intemperantia præ cæteris animi vi-
tijijs sit maximè fugiēda: Ab istis conclu-
sionibus hæ, quas in fronte vides, eruun-
tur quæstiones, quas etiam breuiter per-
stringēdas puto. Prima est. An rectè defi-
niatur temperantia? rectè Seneca; Est (in-
quit) temperantia habena voluptatis: re-
ctè Boetius, Est (inquit) temperātia nihil
aliud, quàm casta humanę vitæ modera-
trix, & magistra; rectè Aristot. Est (inquit)
temperantia virtus animi inter volupta-
tem, & stuporem naturę posita, quæ lin-
guam

gūam & manum, id est gustum & tactum
 in suis obiectis moderatur. Gustum & ta-
 ctum dico, nō quod alij sensus suis obie-
 ctis non delectentur (vt aures fabulis, vt
 oculi picturis) sed quod per se in illis so-
 lum, in his per accidens versetur tempe-
 rantia. Propriè enim tum temperantes
 dicimur, cum iustum & tactū rectè mo-
 deramur. Cæterum nescio, quantum vi-
 rus in reliquos sensus à gustu & tactu spar-
 git voluptas. Est enim compta, sed fallax:
 & venusta, sed insidiosa meretrix: quippe
 voce, vultu & veste fallit. Voce aurem,
 vultu oculum, veste fragrante odoratum
 capit. Istis enim (vt ait Philosophus) libi-
 dinosi in memoriā suarum cupiditatum
 redeunt & reuocantur. Quare nō solum
 linguæ & manib. sed etiam oculis, alijsq;
 sensibus franos temperantiæ injiciēdos
 censeo, vt velo castitatis oculi contacti
 nō videant Helenam: vt cera Vlyssis au-
 res obstructæ non audiant Cyrcem: clau-
 dite oculos, auresq; vestras obturate lu-
 uenes, claudite senes, nudā Dianam fu-
 gite: si hoc non moueat, nudā Bersābam,
 nudamq; Susannam fugite. Nam ocu-
 lus

Temperatiā
 per se circa
 gustum &
 tactum, per
 accidens cir-
 ca alios sen-
 sus versatur.

Voluptas o-
 mnes sensus
 inficit.

Sensus omnes
 continent
 habere decet.

Vilis digres-
sio.

lus in his vulneravit animum. Quid di-
cam? mores profectò nostrorum tem-
porum sunt nimis dissoluti. Quot enim
vbiq; Veneris depinguntur Idola? Quot
eidē meretriculæ pallatia? Quot passim
de Thaide proponuntur spectacula? quæ
omnia per oculos aures que quasi per fe-
nestras hominum animos inficiunt, vt
veluti aspidis aculeo icti in somno volu-
ptatis sine sensu pereant. Sed quid ago?
Ad species temperantiæ explicandas ve-
nio. Sunt autem quinque (vt aiunt inter-
pretes) nimirum Abstinencia, Sobrietas,
Pudicitia, Castitas, & alma Virginitas:
Abstinencia circa cibum: Sobrietas circa
vinum: Pudicitia circa osculum & am-
plexum: Castitas circa ipsam venerem:
Virginitas circa intacti pudoris institum
versatur. Hæ omnes, & singulæ tempe-
rantia comites, Epulones, Bibulos, Im-
pudicos, Luxuriosos, Hippocratis tenuē
diætam & salutarem docent: quam si di-
dicerint, nunquam cum Philoxeno gru-
is collum sibi dari optabunt, vt maiore
deliciarum voluptate in suis epulis capi-
antur.

Philoxenus
intemperans.

Tem-

Temperan-
tiæ nomen
capitur, vel

Latiùs, pro moderatione omnium ac-
tionum humanarum quæ cum volu-
ptate copulantur: & sic in obiectis o-
mnium sensuum versari dicitur.
Strictiùs, pro moderatione volupta-
tum in obiectis gustus & tactus: & sic
hoc loco proprie definitur.

- 1. Natura, quæ est, vel
 - Communis: & sic in omni-
bus omnium virtutum acti-
onibus cernitur.
 - Propria: & sic in obiectis gu-
stus & tactus solùm versatur.
- 2. Opposi-
tum: quod
est, aut
 - Intemperantia seu libido in
excessu.
 - Stupiditas naturæ & con-
suetudinis in defectu.
 - Proprium & per se, vt volu-
ptas gustus & tactus.
- 3. Obiectū,
quod est,
aut
 - Commune & per accidens,
vt turpiloquiū, quod per au-
ditum: veneris Idolum, quod
per aspectum animum inficit
& inescat.
- 4. Partes, vt
 - Verecundia: per quam tur-
pia fugimus.
 - Honestas: per quam deco-
rum obseruamus.
- 5. Species, vt suprà.
- 6. Offici-
um, quod
est
 - Confictari cum voluptate
& dolore.
 - Abstinentiam in cibo po-
tuq; exercere,
 - Stimulos concupiscentiæ in
delicijs veneris refrænare.

In tem-
peran-
tia cõ-
sidera-
ri solèt
sex

Opp.

Opp.

Omnis virtus est habitus animi rationis participans: sed temperantia non est habitus animi rationis participans: ergo non est virtus. Maior constat in definitione virtutis: Minor est in principio huius cap. vbi docet philosophus, quod fortitudo & temperantia simul tractari debeant, quia sunt earum partium animi, quae sunt rationis expertes.

Resp.

Quamuis sunt duae partes appetitus, nempe irascibilis, quam fortitudo: concupiscibilis, quam temperantia regit: non tamen sequitur, quod haec virtutes in ijs partibus animi sedeant, quae sunt penitus rationis expertes. Intelligitur ergo hic locus de officio harum virtutum non de subiecto. Officium enim est irascibilem, & concupiscibilem appetitum imperio rationis subicere & edomare. Subiectum, si requiras, voluntatem constituo.

Subiectum
fortitudinis
& temperan-
tia voluntas.

Opp.

Temperantia est virtus animi, ergo voluptates animi refrenaret. Quo concesso sequitur id esse absurdum in textu, quod versetur solum circa corporis voluptates non animi.

Resp.

Circa corporis voluptates solum, id est primario, & per se versari dicitur.

Temperantia
primario &
per se versa-
tur in corpo-
ris volupta-
tibus.

Opp.

Voluptates animi saepe immaniores sunt quam voluptates corporis, ergo in illis moderandis potius per se, quam

in voluptatibus corporis versaretur temperantia. Ratio est quia virtus circa difficilius versaretur.

Resp.

Ratio non sequitur: quia libido ista animi ex insecta radice (id est) ex concupiscentia corporis nascitur: per accidens autem attingit animum.

Libido animi nascitur ex concupiscentia corporis.

Opp.

Oculi nonnunquam lasciuia & intemperantes dicuntur: similiter & aures: quia animum suorum obiectorum lenocinijs fallunt, & inficiunt: ergo in voluptatibus gustus & tactus solum non inheret temperantia.

Resp.

Idola (vt dixi modo) cupidinis non probo: pallatia veneris non dilaudo. Nam quamuis penicillum pictoris & scriptoris placet, venenum tamen (quamuis dulce) nocet: Sed ad argumentum respondeo, in aliorum sensuum obiectis casu & fortuito, in obiectis vero gustus & tactus per se & visua versari temperantiam.

Opp.

Thaidis fama nocuit Demostheni, et si nunquam viderit: memoria amplexus nouas flammis excitat, et si externa obiecta gustus & tactus desint: phantasia deniq; in somno aliquando facies libidinis iucendat, et si gustus & tactus obdormierint: ergo interni etiam sensus, vt voluntas, memoria, phantasia pestifero habitu libidinis inficiuntur: quo dato sequitur, quod opus sit temperantia non minus in his internis, quam in illis externis sensibus moderandis.

R

Resp.

Resp.

Sensus exter-
ni primùm
corrumpun-
tur, tum in-
terni.

Appetitus, memoria, phantasia, aliq̄q̄, interni sensus
ictu quidem concupiscentia vulnerantur, ac (vt antea
ostendimus) per ipsũ corpus, quod primùm in potentias
anima transfundit venenum. Quare et si consopitis ex-
ternis sensibus phantasia aliquãdo ad turpitudinẽ nos
in somno alliciat, turpis tamen & voluptuosa actio (suã
origine ab ipsis sensibus primùm infectis hausit.

Opp.

Stupor natura tantus in nullo est quin aliquando
telum astumg, cupidinis sentiat: ergo male definitur
temperantia medium inter excessum voluptatis, &
stuporem natura.

Resp.

Nullos homines istis temporibus in smaragdos, id
est, in castitatis lapides commutatos scio: paucos admo-
dum sponte factos eunuchos audio. Nõ ergo quid sit, sed
quid possit esse hoc loco queritur. Potest quidem fieri vt
aliquis in vsu, modo, ordine voluptatis deficiat, & hic
in stupore peccare dicitur. Stupor enim hoc loco non
privatio, sed defectio legitime voluptatis definitur.

Dubium c.

Verum belluæ voluptatibus aliorum sensuum à gustu
& tactu delectentur?

Obie- ctis sen- suum	Inter-	nẽ, per	{	Memoriam sensitiuam, vt canis
				viso domino.
				Communem sensum, seu phan-
				tasiam, vt ouis visã matre.
				Instinctum sagacis natura: vt
				aranea visã preda.

mouē zur bel- lua, vel	} Exter- nē, vel	} Per se,	} Gustu: ad nutritionem. } Tactu: ad generationem } & conseruationem spe- } ciei & nature.
		} Per ac- } cidens } in	} Auditu: sic aues & vrsi } capiuntur harmonia. } Aspectu: sic sima suos } carulos, sic pauones suas } plumas delectabiliter a- } spiciunt. } Olfactu: sic canes, porci, } pisces odoribus capti ad } cadauera longissime per- } trahuntur.

Opp.

Canis leporis odore non delectatur, sed pastu: leo voce bouis non capitur, sed esu: & sic in omni genere brutorum animantium: ergo vana & inuutilis est ista distinctio. Antecedens est Aristotelis in hoc cap.

Resp.

} Aliquid percipitur } sensibus bifariam.	} Distincte, & per se: & sic so- } lus homo de obiectis sensuum } perfecte iudicat.
	} Confuse, & per accidens: & } sic etiam bellua obiectis aliorum } sensuum à gustu & tactu de- } mulcentur.

R 2

Opp.

Opp.

Cantus Cygni ante mortem non est causa cibi quæ non capit, aut coitus quem abhorret: ergo est aliqua sensibilis delectatio in eo per se, & non per accidens, vt docetur in textu.

Resp.

Cantu suo Cygnus per se non delectatur, sed sic agere natura instinctu cogitur. Vt enim natura Phœnicem docuit in extrema senectute seipsam vrere: ita hanc auem senio confectam docuit dulciter ante suam mortem canere.

Aliud dubium cap.

An temperantia & natura aliqua ex parte opponantur.

Opp.

Licet secundum naturam concupiscere, nec non expleri voluptatem: sed temperantia hac prohibet, ergo temperantia & natura aliqua ex parte opponuntur.

Resp.

Natura duplex est, animalis & humana, Instinctum est quidem vtrique, concupiscere coniunctionis & procreationis causa, sed ita instinctum est, vt belluæ instinctum sua constitutionis, homines verò habitum rationis sequerentur. Dedit ergo natura appetitum non vt voluptari ad libidinem, sed vt necessitati conseruanda speciei cum modo & ordine subseruias. Hunc ergo modum & ordinem solum præscribit temperantia natura ipsius optima conseruatrici.

Concupiscē-
tiæ . modum
præscribit
temperantia.

CAP.